

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátě složeném z předsedy Tomáše Lichovníka, soudkyně Vlasty Formánkové a soudce Vladimíra Sládečka o ústavní stížnosti stěžovatelky **JUDr. I. D.**, zastoupené JUDr. PhDr. Stanislavem Balíkem, advokátem advokátní kanceláře se sídlem v Praze 3, Kolínská 13, směřující proti usnesení Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 1 To 71/2014-13 ze dne 21. 1. 2015 a proti usnesení Policie ČR, KŘP Libereckého kraje, odbor hospodářské kriminality č. j. KRPL-27937-26/TČ 2014-180080-LA ze dne 12. 12. 2014, t a k t o :

I. Usnesením Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 1 To 71/2014-13 ze dne 21. 1. 2015 a usnesením Policie ČR, KŘP Libereckého kraje, odbor hospodářské kriminality č. j. KRPL-27937-26/TČ 2014-180080-LA ze dne 12. 12. 2014 bylo zasaženo do práva stěžovatelky na ochranu majetku zakotveného v čl. 11 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a v čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

II. Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové č. j. 1 To 71/2014-13 ze dne 21. 1. 2015 a usnesení Policie ČR, KŘP Libereckého kraje, odbor hospodářské kriminality č. j. KRPL-27937-26/TČ 2014-180080-LA ze dne 12. 12. 2014, se proto r u š í.

O d ů v o d n ě n í :

I.

1. Ústavní stížností podanou podle zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále jen "zákon o Ústavním soudu"), se stěžovatelka s odkazem na porušení jejích práv garantovaných čl. 36 a čl. 37 Listiny základních práv a svobod (dále jen "Listina") a čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen "Úmluva") domáhala zrušení v záhlaví citovaných rozhodnutí.

2. Ústavní soud zjistil, že v záhlaví označeným usnesením Policie ČR, KŘP Libereckého kraje, SKPV, odbor hospodářské kriminality (dále jen "policejní orgán"), byla podle § 66 odstavec 1 tr. řádu stěžovatelce uložena pořádková pokuta ve výši 5.000,- Kč, neboť stěžovatelka nevyhověla písemné výzvě k vydání věci podle § 78 odst. 1 tr. řádu spočívající v poskytnutí kopie závěti, kterou měla dne 21. 2. 2010 ručně sepsat poškozená MUDr. A. J., nar. XXX (dále jen "zůstavitelka"). Své rozhodnutí odůvodnil tak, že stěžovatelka byla požádána podle § 8 odst. 1 tr. řádu s odkazem k § 56 odst. 5 notářského řádu o zapůjčení výše uvedené závěti. Na tuto žádost stěžovatelka odpověděla, že § 56 notářského řádu nelze v této věci použít. Proto byl dozorujícímu státnímu zástupci dán podnět k vyžádání souhlasu soudce podle § 8 odst. 5 tr. řádu k

vydání shora zmíněné závěti. K žádosti Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové č. j. 1 KZN 764/2014-11 ze dne 22. 8. 2014 Okresní soud v Hradci Králové vydal dne 26. 8. 2014 pod č. j. 0 Nt 2729/2014-2 souhlas s vydáním závěti zůstavitelky orgánům činným v trestním řízení, který byl doručen též stěžovateli. Poté, na základě stanoviska Notářské komory č. j. 231-3/2014 ze dne 13. 10. 2014, sdělila stěžovatelka policejnímu orgánu, že žádosti o vydání shora uvedené závěti nevyhoví a telefonicky odmítla i vydání kopie předmětné závěti. Dne 23. 11. 2014 byla stěžovateli doručena výzva k vydání věci podle § 78 odst. 1 tr. řádu ze dne 21. 11. 2014, kterou byla vyzvána k vydání kopie shora uvedené závěti. Na toto reagovala stěžovatelka přípisem ze dne 25. 11. 2014, v němž sdělila, že výzvě podle § 78 tr. řádu nevyhoví. Policejní orgán tak rozhodl v záhlaví uvedeném usnesením (dále jen "rozhodnutí policejního orgánu") o udělení pořádkové pokuty stěžovateli.

3. Proti usnesení policejního orgánu podala stěžovatelka stížnost, ve které namítala, že policejnímu orgánu dne 25. 11. 2014 sdělila, že s ohledem na trvajících výjimečnost dané situace věc předkládá Notářské Komoře České republiky (dále jen "notářská komora"), kterou požádá, aby byl osloven Nejvyšší soud a ten zaujal k celé věci stanovisko s tím, že do doby vydání stanovisek uvedených orgánů ve věci nebude činit žádné kroky. Usnesení o udělení pořádkové pokuty považuje za nezákonné a navrhuje jeho zrušení.

4. K této stížnosti se vyjádřil státní zástupce Krajského státního zastupitelství v Hradci Králové. Uvedl, že podle § 146a odst. 2 tr. řádu předkládá k rozhodnutí stížnost stěžovatelky proti rozhodnutí policejního orgánu ve věci, v níž Krajské státní zastupitelství v Hradci Králové vykonává dozor nad prověřováním skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán zločin podvodu podle § 209 odst. 1, 5 písm. a) tr. zákoníku, ukončený ve stádiu pokusu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku, kterého se měl dopustit L. H., nar. XXX, tím, že dne 11. 2. 2013 předložil advokátce JUDr. Lucii Horčíčkové ručně psanou závěť nesvéprávně poškozené zůstavitelky, sepsanou dne 21. 2. 2010 v Semilech, a to za účelem jejího předání do notářské úschovy stěžovatelky, kam byla JUDr. Horčíčkovou předána dne 20. 6. 2013, když ovšem zůstavitelka nebyla schopna dne 21. 2. 2010 takový právní úkon (sepsání závěti) s ohledem na svůj zdravotní stav učinit, závěť byla tedy zřejmě padělána a je zde důvodné podezření, že se L. H. takto pokusil pro případ její smrti vylákat její majetek v celkové hodnotě 9.693.070 Kč. V průběhu trestního řízení vyvstala podle vyjádření potřeba získat z notářské úschovy uvedenou závěť, a to pro účely znaleckého zkoumání z písmoznalectví a zjištění její pravosti. V případě zjištění, že tato závěť není pravá a je padělána, je pak pro orgány činné v trestním řízení podle vyjádření důležitá i co do svého obsahu, tzn. ke zjištění, v jakém rozsahu se chtěl padělatel závěti neoprávněně obohatit. Skutečnosti, které se notář dozví v rámci své činnosti, podléhají podle vyjádření zákonné povinnosti mlčenlivosti, přičemž notářský řád nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, pročež bylo postupováno dle § 8 odst. 5 trestního řádu, kdy dne 26. 8. 2014 soudce Okresního soudu v Hradci Králové vydal souhlas k tomu, aby stěžovatelka vydala orgánům činným v trestním řízení závěť zůstavitelky. I přes tento souhlas však podle vyjádření stěžovatelka výzvě dle § 78 odst. 1 nevyhověla, ačkoliv policejní orgán ze svých původních požadavků na originál závěti ustoupil a dne 21. 11. 2014 vyzval jmenovanou pouze k vydání kopie této závěti, aby vůbec zjistil její obsah. Protože stěžovatelka nevyhověla, uložil jí policejní orgán pořádkovou pokutu. Stížnost státní

zástupce považuje za nedůvodnou, když § 56 ani § 84 notářského řádu nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, a tak je třeba postupovat dle § 8 odst. 5 tr. řádu.

5. Krajský soud v Hradci Králové stížnost proti rozhodnutí policejního orgánu jeho v záhlaví uvedeným usnesením podle § 148 odst. 1 písm. c) tr. řádu zamítl. Podle jeho odůvodnění je třeba se ztotožnit s vyjádřením státního zástupce i s rozhodnutím policejního orgánu, přičemž lze na toto rozhodnutí a vyjádření státního zástupce odkázat. Krajský soud uvedl, že v dané věci probíhá prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán zločin podvodu podle § 209 odst. 1,5 písm. a) tr. zákoníku ve stádiu pokusu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku a za takové situace jsou podle krajského soudu ve smyslu § 8 odst. 1 tr. řádu státní orgány právnické a fyzické osoby povinny bez zbytečného odkladu vyhovovat dožadání orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů. Státní orgány jsou podle krajského soudu dále povinny neprodleně oznamovat státnímu zástupci nebo orgánu policie skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin. K § 8 odst. 5 tr. řádu krajský soud zdůraznil, že se jedná o vyžádání utajovaných informací, nebo prolomení povinné mlčenlivosti po předchozím souhlasu soudce, přičemž toto ustanovení se uplatní jen v případě, kdy zvláštní zákon, podle něhož jsou skutečnosti utajovány nebo podle kterého se na ně vztahuje povinnost mlčenlivosti, nestanoví podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, které jsou podle takového zákona utajovány nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, přičemž takový postup se podle krajského soudu vztahuje i na notářský řád. Vzhledem k těmto důvodům krajský soud dospěl k názoru, že postup stěžovatelky, která i přes výzvu podle § 78 odst. 1 tr. řádu, i přes souhlas soudce podle § 8 odst. 5 tr. řádu, odmítla vydat požadovanou závěť, nebyl správný a uložení pořádkové pokuty je akceptovatelné, přičemž i přes stanovisko notářské komory nelze vyloučit, pokud nastane taková nutnost, aby v rámci trestního řízení došlo k vydání originálu závěti.

6. Úkony ve výše uvedeném trestním řízení proti L. H. byly zahájeny na základě oznámení opatrovníka zůstavitelky, Úřadu městské části Praha 6 (dále jen "opatrovník"). Žádosti opatrovníka o vydání závěti stěžovatelka nevyhověla.

II.

7. Stěžovatelka v ústavní stížnosti uvádí, že pořádková pokuta jí byla uložena přesto, že se řídila stanoviskem notářské komory. Za situace, kdy je právní názor policejního orgánu a soudu na jedné a profesní stavovské samosprávy stěžovatelky na druhé straně zcela protichůdný, měla dle ústavní stížnosti stěžovatelka de facto na vybranou pouze v tom směru, zda si nechá uložit pořádkovou pokutu podle tr. řádu či v kárném řízení podle notářského řádu. Jsouc vázána slibem notářky upřednostnila stěžovatelka dle jejího tvrzení zachování povinnosti mlčenlivosti.

8. Stěžovatelka dále uvádí, že je třeba vzít v úvahu, že před orgány policie v dané věci probíhá zatím pouze prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán zločin podvodu podle § 209 odst. 1,5 písm. a) tr. zákoníku ve stádiu pokusu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku.

9. S odkazem na nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 79/07 ze dne 19. 6. 2007, v němž byl podle stěžovatelky řešen analogický případ jako věc projednávaná, stěžovatelka poukazuje na nezbytnost dodržení zásady subsidiarity trestní represe a užití trestní sankce až jako ultima ratio s tím, že trestní právo nemůže sloužit jako prostředek nahrazující ochranu práv a právních zájmů jednotlivce v oblasti soukromoprávních vztahů.

10. Stěžovatelka též namítá, že otázku platnosti či neplatnosti závěti, sepsané dosud žijící osobou, lze řešit až v rámci pozůstalostního řízení tak, že účastníci, kteří případně namítnou neplatnost závěti, budou odkázáni na soud, který rozhodne ve sporném řízení. Podle názoru stěžovatelky nemůže být v daném stádiu vůbec naplněna skutková podstata podvodu podle § 209 odst. 1, 5 písm. a) tr. zákoníku, mimo jiné i proto, že i osoba, jež by byla zbavena způsobilosti k právním úkonům, nemá zakázáno psát, co uzná za vhodné, přičemž závěť je jednostranným právním jednáním, a i to, že by v úvahu přicházející dědic přesvědčil plně způsobilého zůstavitele, aby testoval v jeho prospěch, není podvodem v intencích příslušných ustanovení tr. zákoníku.

11. Stěžovatelka dále uvádí, že v nálezu ze dne 28. 8. 2009, sp. zn. II. ÚS 2894/08 se Ústavní soud zabýval povinností mlčenlivosti advokáta a dospěl k závěru, že *„povinnost mlčenlivosti je základním předpokladem pro poskytování právní pomoci a tím i nezbytnou podmínkou fungování demokratické společnosti. Výkon profese advokáta vychází z důvěrného vztahu mezi advokátem a klientem a z důvěry klienta v mlčenlivost advokáta. Ústavní soud již dříve konstatoval, že se nejedná v žádném případě o jakousi výsadu advokáta, která by měla založit vynětí z obecně platného a závazného právního řádu, ale že jde o povinnost uloženou advokátovi v zájmu jeho klientů a pro jejich ochranu. V tomto smyslu také profesionální tajemství a jeho dodržování advokátem požívá příslušně ochrany, a to zejména v situacích, kdy tato povinnost advokáta může být ohrožena.“* Citovanou právní větu lze podle stěžovatelky vztáhnout analogicky i na notáře, přičemž v projednávané věci stěžovatelka nevydala závěť, resp. její kopii, z důvodu vlastní svévole, ale především v zájmu ochrany práv zůstavitelky. Shodně i ze stanoviska notářské komory č. j. 231-1/2014 ze dne 18. 4. 2014 se pak podle stěžovatelky podává, že *„podle § 84 odst. 1 notářského řádu notář vydá listinu o právním jednání zůstavitele z notářské úschovy jen jejímu pořizovateli nebo tomu, kdo se vykáže zvláštní plnou mocí opravňující jej k převzetí listiny z notářské úschovy.“* Pořádkovou pokutu nelze podle stěžovatelky uložit za jednání, které není v rozporu se zákonem. Teleologickým výkladem lze podle ústavní stížnosti komplex ustanovení notářského řádu, která se vážou k závěti, jejímu sepsání, evidenci a úschově vyložit tak, že smyslem je ochrana soukromí a vůle zůstavitele, jakož i ochrana závěti jako nenahraditelné listiny, přičemž případné zničení či ztráta závěti vedou ve svých důsledcích k tomu, že dědic nemá náhradní řešení, jak se dovolat svých práv. Rovněž to, jak hodlá ve svém posledním pořízení zůstavitel se svým majetkem, by podle ústavní stížnosti nemělo být komukoliv sdělováno. Pokud by byl postup orgánů, jejichž usnesení jsou napadena touto ústavní stížností, shledán ústavně konformním, pak by podle stěžovatelky v podstatě kdykoli kdokoli mohl pouhým nedůvodným trestním oznámením zavdat důvod k tomu, aby jakákoliv závěť byla k dispozici orgánům činným v trestním řízení bez ohledu na to, jak intimní a ryze soukromé informace obsahuje a nevyhovění této ústavní stížnosti by mělo nedozírné důsledky pro všechny testující zůstavitele z hlediska důvěrnosti jejich pořízení a v obecné rovině by zcela vyvrátilo tradiční pojetí dědění ze závěti.

12. Stěžovatelka závěrem podotýká, že se řídila též stanovisky notářské komory č. j. 231-3/2014 ze dne 13. 10. 2014 a č. j. 105-1/2015 ze dne 3. 3. 2015, s nimiž se ztotožňuje a na která v ústavní stížnosti odkazuje, a že v situaci, kdy jde o otázku ústavně konformní aplikace zákonného ustanovení, nelze její jednání, spočívající v tom, že se přikloní k jinému právnímu názoru, než mají orgány činné v trestním řízení, interpretovat jako zaviněné porušení právní povinnosti, za něž lze uložit sankci.

III.

13. Ústavní soud si k ústavní stížnosti vyžádal vyjádření krajského soudu a policejního orgánu.

14. Za krajský soud zaslal vyjádření předseda senátu 11 Nt JUDr. Jiří Mádr. Krajský soud ve vyjádření pouze v plném rozsahu odkázal na jeho v záhlaví uvedené usnesení.

15. Za policejní orgán zaslal vyjádření vrchní komisař kpt. Mgr. Vít Louma. Policejní orgán ve vyjádření po rekapitulaci podstatných okolností trestního řízení proti L. H. uvedl, že stěžovatelka byla ve smyslu ust. § 78 odst. 1 tr. řádu dvakrát vyzvána, aby jako notářka vydala kopii závěti zůstavitelky, kterou má v notářské úschově. Oprávněnost výzvy byla dle policejního orgánu zdůvodněna dostatečně, ačkoli § 78 odst. 1 tr. řádu nevyžaduje žádného odůvodnění vůči osobě, proti které se uplatňuje. Policejní orgán však podle vyjádření v této věci uvedl ve svých výzvách stěžovatelce i odůvodnění, proč tak činí a z jakých důvodů nic nebrání stěžovatelce požadovanou kopii vydat. K tomuto dále uvádí, že na základě stanoviska notářské komory ze dne 13. 10. 2014 ustoupil od původního požadavku na originál závěti, protože se ztotožnil s právním názorem notářské komory, že v případě vydání originálu závěti z notářské úschovy nejde pouze o sdělení utajovaných informací ve smyslu § 8 odst. 5 trestního řádu, když o ten případ by šlo, pokud orgány činné v trestním řízení požadovaly informace o obsahu závěti nebo fotokopii závěti. Policejní orgán však podle vyjádření trvá na svém názoru, že notářský řád nestanovuje, za jakých okolností je notář zbaven mlčenlivosti vůči orgánům činným v trestním řízení a proto je možné použít § 8 odst. 5 tr. řádu, jímž byla stěžovatelka zbavena mlčenlivosti Okresním soudem v Hradci Králové, a kdy tento postup byl zvolen na základě odpovědi stěžovatelky na výzvu podle § 8 odst. 1 tr. řádu s odkazem k § 56 odst. 5 notářského řádu. Správnost postupu policejního orgánu pak podle vyjádření potvrzuje i v záhlaví označené usnesení krajského soudu, přičemž na toto usnesení pak odkázal policejní orgán v opakované výzvě podle § 78 odst. 1 tr. řádu, jíž byla stěžovatelka znovu dne 11. 2. 2015 vyzvána k vydání kopie předmětné závěti. Policejní orgán má tedy za to, že stěžovatelka měla jako notářka vyhovět výzvám učiněným podle § 78 odst. 1 tr. řádu, aniž by vydáním kopie závěti zůstavitelky porušila své povinnosti dle notářského řádu a domnívá se, že v případě vydání zmiňované kopie závěti pro potřeby trestního řízení by se stěžovatelka nevystavila nebezpečí kárného řízení podle notářského řádu.

16. Policejní orgán dále uvádí, že v předmětné trestní věci skutečně probíhá pouze prověřování, avšak tento postup umožňuje orgánům činným v trestním řízení zvážit, na základě tímto postupem získaných informací, zda se může jednat o jednání naplňující skutkovou podstatu některého trestného činu a tento postup pak tedy vede následně buď k postupu ve smyslu § 160 odst. 1 tr. řádu, nebo naopak k odložení věci podle § 159a

odst. 1 až odst. 5. tr. řádu. V předmětné věci má podle vyjádření policejní orgán důvodné podezření, že došlo ke spáchání zvláště závažného zločinu podvodu podle § 209 odst. 1, odst. 5 písm. a) tr. zákoníku ve stádiu pokusu podle § 21 tr. zákoníku, přičemž pro řádné prověření dané věci je nezbytně nutné znát obsah i vlastní podobu uložené závěti, o níž se lze však, na základě dosud dostupných informací, domnívat, že okolnosti jejího vzniku mohou být v rozporu nejen s trestním zákonem. Stěžovatelka podle vyjádření není ve věci podezřelá a do jejích práv trestní řízení naprosto nezasahuje za situace, kdy je policejní orgán přesvědčen, že vydáním kopie předmětné závěti by stěžovatelka neporušila žádný právní či stavovský předpis. Stejně tak v případě, že by byl skutečně spáchán shora uvedený zločin, nepostačilo by podle policejního orgánu napadnutí závěti v pozůstalostním řízení, kdy podezřelý by "pouze" nezískal dědictví, a nebyl by si tak vědom svého závažného, protiprávního jednání. Proto zde podle policejního orgánu nepřichází v úvahu použití principu subsidiarity trestní represe.

17. Ke stěžovatelkou uváděnému odkazu na nález Ústavního soudu ze sp. zn. II. ÚS 2894/08 dne 28. 8. 2009, který se zabývá mlčenlivostí advokáta, policejní orgán (opětovně) uvádí, že vydáním závěti, respektive její kopie by nemohlo dojít k porušení práv zůstavitelky, ba naopak by její práva byla chráněna, protože v rámci trestního řízení by došlo k ověření pravosti listiny dostupnými forenzními nástroji, a to za situace, kdy se zůstavitelka v současné době nemůže nijak bránit případnému protiprávnímu jednání.

18. Ke stěžovatelkou citovanému stanovisku Notářské komory č. j. 231-1/2014 ze dne 18. 4. 2014 policejní orgán uvedl, že dle jeho názoru se nevydáním kopie závěti stěžovatelka dopustila porušení její povinnosti, která jí byla uložena výzvami podle § 78 odst. 1 tr. řádu. Pokud pak stěžovatelka v ústavní stížnosti zmiňuje zničení nebo ztrátu závěti, je podle policejního orgánu potřeba zmínit, že toto nebezpečí bylo dalším důvodem, proč policejní orgán ustoupil od požadavku vydání originálu závěti, ač by pro trestní řízení byl bezesporu vhodnější originál z důvodu dalšího znaleckého zkoumání.

19. K tvrzení, že pokud by byl napadnutý postup orgánů činných v trestním řízení shledán ústavně konformním, mohl by kdokoliv a kdykoliv zavdat nedůvodným trestním oznámením, aby byla kterákoliv závěť k dispozici orgánům činným trestním orgánům, je podle policejního orgánu nutno uvést, že každý orgán činný v trestním řízení musí vždy ve svém postupu přihlídnout ke konkrétním okolnostem každé trestní věci a trestní řízení nesmí zasahovat do práv osob nepřiměřeným způsobem. Proto se tedy podle vyjádření nedá paušálně tvrdit, že každé trestní oznámení může zavdat automatickou žádost orgánů činných v trestním řízení na vydání listiny z notářské úschovy, přičemž zmiňuje i povinnosti policejního orgánu uložené mu v § 158 odst. 1 tr. řádu, mezi nimiž je mimo jiné učinění všech potřebných šetření a opatření k odhalení skutečností, že byl spáchán trestný čin, a směřujících ke zjištění jeho pachatele. V konkrétní prověřované věci pak má podle policejního orgánu pro správné posouzení celé věci klíčový význam právě samotná závěť zůstavitelky ze dne 21. 2. 2015, jejíž kopie má být vydána.

20. Policejní orgán uzavírá, že ze shora uvedených okolností považuje svůj postup za správný, přiměřený, a to jak z hlediska postupu podle § 78 odst. 1 tr. řádu, tak z hlediska postupu podle § 66 odst. 1 tr. řádu, kterým byla udělena pořádková pokuta

stěžovatele, přičemž pro tento názor policejního orgánu svědčí podle vyjádření i v záhlaví uvedené rozhodnutí krajského soudu.

21. Vyjádření policejního orgánu bylo zasláno k replice stěžovatele. Stěžovatelka v návaznosti na vyjádření policejního orgánu Ústavnímu soudu pouze sdělila, že s ohledem na jeho obsah i argumentaci v ústavní stížnosti práva na repliku nevyužívá s tím, že setrvává na podané ústavní stížnosti a navrhuje, aby této bylo vyhověno.

22. Ústavní soud rozhodoval v souladu s ust. § 44 zákona o Ústavním soudu bez nařízení ústního jednání, neboť od tohoto jednání nebylo lze očekávat další objasnění věci a Ústavní soud neprováděl dokazování.

IV.

23. Ústavní soud přezkoumal v záhlaví citované rozhodnutí a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je důvodná.

24. Ústavní soud ustáleně judikuje, že jeho úkolem je jen ochrana ústavnosti a nikoliv zákonnosti (čl. 83 Ústavy České republiky, dále jen "Ústava"). Ústavní soud v řízení o ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy není povolán k přezkumu aplikace podústavního práva a může tak činit jen tehdy, jestliže současně shledá porušení základního práva či svobody, protože základní práva a svobody vymezují nejen rámec normativního obsahu aplikovaných právních norem, nýbrž také rámec jejich ústavně konformní interpretace a aplikace. Interpretace a aplikace zákonných a podzákonných právních norem, která nešetří základní práva v co nejvyšší míře, při současném dodržení účelu aplikovaných právních norem, pak znamenají porušení základního práva či svobody, a právě k tomu v projednávané věci došlo.

25. Ústavní soud připomíná svoji ustálenou judikaturu, dle níž je při svém rozhodování vázán pouze petitum ústavní stížnosti, nikoli jejím odůvodněním, čímž nutno rozumět ústavněprávní kvalifikaci skutečností, které stěžovatel uvedl v ústavní stížnosti a v nichž spatřuje porušení svých ústavou zaručených základních práv a svobod [nález sp. zn. III. ÚS 1076/07 ze dne 21. 1. 2008 (N 14/48 SbNU 145)]. Ústavní soud tedy není vázán argumenty, které stěžovatel sám uvádí. Proto může zkoumat (a v nyní projednávaném případě také zkoumal), zda napadenými rozhodnutími nebyla porušena některá jiná ústavně zaručená základní práva nebo svobody stěžovatele, než-li sám stěžovatel tvrdí v podané ústavní stížnosti. V daném případě se sice - z hlediska výše uložené pokuty - jednalo o záležitost bagatelní, ale Ústavní soud nemohl přehlédnout, že tento případ zjevně přesahuje vlastní zájmy stěžovatelky, a to nejen proto, že je zjevně dána potřeba ústavněprávně vyložit (potenciální) kolizi mezi některými základními právy na straně jedné a legitimním zájmem státu na objasňování a vyšetřování trestných činů na straně druhé, ale i s ohledem na okolnosti případu.

26. Dožádání a poskytování informací pro účely trestního řízení (včetně ochrany utajovaných skutečností a údajů, na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti), obecně upravuje ust. § 8 odst. 1 věta první tr. řádu, dle něhož jsou státní orgány, právnické a fyzické osoby povinny bez zbytečného odkladu, a nestanoví-li zvláštní předpis jinak, i bez úplaty vyhovovat dožádáním orgánů činných v trestním řízení při plnění jejich úkolů. Ust. § 8 odst. 5 věta první tr. řádu pak normuje, že nestanoví-li zvláštní zákon

podmínky, za nichž lze pro účely trestního řízení sdělovat informace, které jsou podle takového zákona utajovány, nebo na něž se vztahuje povinnost mlčenlivosti, lze tyto informace pro trestní řízení vyžadovat po předchozím souhlasu soudce, přičemž právě podle tohoto ustanovení bylo v projednávané věci postupováno.

27. Ust. § 8 odst. 5 tr. řádu ustanovení bylo do trestního řádu doplněno tzv. velkou novelou, provedenou zákonem č. 265/2001 Sb. Bylo tak reagováno mimo jiné na skutečnost, že právní úprava mlčenlivosti, uložená osobám nejrůznějšími právními předpisy, je velmi nejednotná, nesystematická, a zejména ve starších předpisech již neodpovídá současným organizačním a právním vztahům. Některé z těchto předpisů totiž jen obecně stanoví povinnost dodržovat nebo respektovat mlčenlivost, v jiných se lze setkat i s vymezením okruhu skutečností, jichž se mlčenlivost týká, s vymezením okruhu osob, které jsou vázány mlčenlivostí, s důvody jejich zproštění mlčenlivosti, resp. jejího prolomení, a s tím, kdo je oprávněn určitou osobu zprostit mlčenlivosti; některé z předpisů pak stanoví, že pro účely trestního řízení se osoby jinak vázané mlčenlivostí považují ze zákona za zproštěné této mlčenlivosti [viz např. usnesení sp.zn. III. ÚS 744/06 ze dne 10. 4. 2008].

28. Podle ust. § 56 odst. 1 notářského řádu notář je povinen zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s notářskou činností podle § 2 a další činností podle § 3 odst. 1 a 2 a které se mohou dotýkat oprávněných zájmů účastníka právního jednání, o kterém byl sepsán notářský zápis, toho, jehož prohlášení nebo rozhodnutí bylo osvědčeno, toho, jehož podpis byl ověřen, toho, na jehož žádost byla osvědčena právně významná skutečnost, klienta v případě další činnosti podle § 3, nebo právních nástupců těchto osob (dále jen "povinnost mlčenlivosti"). Podle ust. § 56 odst. 2 notářského řádu povinnosti mlčenlivosti mohou notáře zprostit pouze osoby uvedené v odstavci 1. Podle ust. § 56 odst. 3 - 5 notářského řádu povinnost mlčenlivosti se vztahuje i na notáře, který byl odvolán. Povinnosti mlčenlivosti se notář nemůže dovolávat v kárném řízení, jakož i vůči navrhovateli kárného návrhu v době přípravy kárného návrhu. Povinností mlčenlivosti není notář vázán v rozsahu nezbytném pro řízení před soudem nebo jiným orgánem, je-li předmětem řízení spor mezi ním a osobou, která může notáře mlčenlivosti zprostit, nebo jde-li o řízení o opravném prostředku proti rozhodnutí kárné komise, a to v rozsahu nezbytném pro ochranu jeho práv. Povinností mlčenlivosti není dotčena zákonem uložená povinnost překazít spáchání trestného činu a povinnosti stanovené zvláštními předpisy o správě daní a poplatků. Porušením povinnosti mlčenlivosti není plnění povinností podle zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu nebo zákona o provádění mezinárodních sankcí.

29. Podle ust. § 84 notářského řádu notář listinu vydá z notářské úschovy jen tomu, na jehož žádost byla listina do notářské úschovy přijata, a jde-li o listinu o právním jednání zůstavitele, jen jejímu pořizovateli, ledaže je listina přijata do notářské úschovy za účelem jejího vydání další osobě. Notář listinu vydá i tomu, kdo se vykáže zvláštní plnou mocí opravňující jej k převzetí listiny z notářské úschovy; podpis zmocnitele musí být úředně ověřen. Plná moc tvoří přílohu protokolu o vydání listiny. O vydání listiny z notářské úschovy sepíše notář protokol. Notář vydá příjemci listiny, případně jeho zástupci stejnopis protokolu. Jestliže se listina o právním jednání zůstavitele vydává zástupci pořizovatele takové listiny, zašle notář vyhotovení protokolu i pořizovateli. Vydá-li notář listinu evidovanou v Evidenci právních jednání pro případ

smrti, provede v této evidenci výmaz údajů o takové listině a o jejím pořizovateli; přesun do souboru dat skončených věcí v této evidenci neprovede.

30. V projednávané věci tedy došlo ke střetu práv, resp. povinností stěžovatelky a oprávnění a povinností policejního orgánu, když tento jako orgán činný v trestním řízení je povinen postupovat v trestním řízení z úřední povinnosti a trestní věci musí projednávat urychleně bez zbytečných průtahů a musí přitom v souladu se svými právy a povinnostmi uvedenými v trestním řádu a za součinnosti stran postupovat tak, aby byl zjištěn skutkový stav věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, a to v rozsahu, který je nezbytný pro její rozhodnutí. Jak vyslovil Ústavní soud v nálezu sp. zn. I. ÚS 321/06 ze dne 18. 12. 2006 (N 229/43 SbNU 595), v nálezu sp. zn. III. ÚS 256/01 ze dne 21. 3. 2002 (N 37/25 SbNU 287) nebo v nálezu sp. zn. II. ÚS 2050/14 ze dne 10. 3. 2015, "zájem na objasnění trestných činů a spravedlivém potrestání jejich pachatelů, ale též zájem na ochraně jednotlivce před neodůvodněným stíháním a odsouzením, daný možností získání informací svědčících ve prospěch podezřelého, respektive obviněného, je legitimním a nezbytným cílem demokratické společnosti. Lze nalézt i racionální spojení mezi tímto cílem a prostředky, kterými ho má být dosaženo, a není zde dána možnost jejich nahrazení alternativními způsoby, které by byly méně zasahující do základních práv garantovaných čl. 10 odst. 2 a 3 Listiny. Dosahování účelu trestního řízení je v demokratickém ústavním řádu pravidelně spjata s řadou nezbytných zásahů do osobnostních práv jiných subjektů, než těch, proti nimž se řízení vede." Na druhé straně stěžovatelka jako notářka je povinna zachovávat mlčenlivost podle ust. § 56 notářského řádu a dodržovat též ust. § 84 téhož předpisu, neboť tím ve své podstatě chrání soukromí dotčeného jednotlivce.

31. Ústavní soud judikoval, že k prolomení ochrany soukromí, včetně dovoleného zásahu do povinnosti mlčenlivosti, může ze strany veřejné moci dojít jen zcela výjimečně a jen je-li to nezbytné, a účelu sledovaného veřejným zájmem nelze dosáhnout jinak. Při nedodržení některé podmínky jde o zásah protiústavní [viz např. nálezu sp. zn. I. ÚS 3038/07 ze dne 29. 2. 2008 (N 46/48 SbNU 549)]. Jestliže tedy ústavní pořádek připouští průlom do této ochrany, děje se tak pouze a výlučně v zájmu ochrany demokratické společnosti (čl. 7 odst. 1 věta druhá Listiny ve spojení s čl. 8 odst. 2 Úmluvy). Přípustný je tak pouze zásah do základního práva nebo svobody člověka ze strany veřejné moci, jestliže jde o zásah nezbytný v uvedeném smyslu [nálezu sp. zn. II. ÚS 789/06 ze dne 27. 9. 2007 (N 150/46 SbNU 489) nebo nálezu sp. zn. II. ÚS 2806/08 ze dne 27. 1. 2010 (N 15/56 SbNU 143)]. V nyní posuzovaném případě, jak již bylo řečeno, do této kategorie spadá především nezbytnost daná obecným zájmem na ochraně společnosti před trestnými činy a na tom, aby takové činy byly zjištěny a potrestány. Stíhání trestných činů a spravedlivé potrestání jejich pachatelů je totiž ústavně aprobovatelným veřejným zájmem, jehož podstatou je přenesení odpovědnosti za postihování nejzávažnějších porušování základních práv a svobod fyzickými a právníckými osobami na stát.

32. Zároveň však Ústavní soud ve všech shora citovaných rozhodnutích zdůrazňoval, že k tomu, aby nebyly překročeny meze nezbytnosti (a zásah do soukromí byl tedy přiměřený), musí existovat systém adekvátních a dostatečných záruk, skládající se z odpovídajících právních předpisů a účinné kontroly jejich dodržování, přičemž tyto záruky představuje především soudní kontrola. Umožňuje-li totiž trestní právo realizaci veřejného zájmu na stíhání trestné činnosti pomocí robustních a osobní integritu

jednotlivce omezujících nástrojů, pak jejich použití musí respektovat ústavněprávní limity, neboť jejich použití sebou nese vážné omezení základních práv a svobod jednotlivce. Ústavní soud v této souvislosti připomínal též zásadu vyřčenou již starší literaturou, že "trestní právo určuje hranici mezi trestní mocí státu a svobodou jednotlivcovou v tom úmyslu, aby výkon trestní moci státní nestal se proti jednotlivci nástrojem libovůle dočasných držitelů státní moci." (srov. Kallab, J.: Zločin a trest, Úvahy o základech trestního práva, J. R. Vilímek, Praha 1916, str. 8).

33. Z hlediska imperativu ústavněprávních limitů při použití nástrojů trestního procesu je tedy zásah do soukromí jednotlivce přípustný tehdy, je-li též akceptovatelný z pohledu zákonné existence a dodržení účinných a konkrétních záruk proti libovůli. Esenciální předpoklady spravedlivého procesu totiž vyžadují, aby byl jednatel vybaven dostatečnými garancemi proti možnému zneužití pravomoci ze strany veřejné moci. Tyto záruky představuje především soudní kontrola těch nejintenzivnějších zásahů do základních práv a svobod osob, neboť i v trestním řízení je povinností soudů poskytovat ochranu základním právům a svobodám jednotlivců (čl. 4 Ústavy). Ostatně i čl. 13 Úmluvy explicitně vyžaduje, aby osoba, jejíž základní práva byla dle jejího názoru porušena, měla k dispozici účinný prostředek nápravy před národním "orgánem", který je třeba interpretovat v návaznosti na čl. 4 Ústavy [viz podrobněji nálezy sp. zn. Pl. ÚS 3/09 ze dne 8. 6. 2010 (N 121/57 SbNU 495; 219/2010 Sb.)].

34. S tím koresponduje argumentace Ústavního soudu projevená v nálezu sp. zn. I. ÚS 2050/14 ze dne 10. 3. 2015, dle které v případě užití trestněprávních nástrojů omezujících základní práva a svobody jednotlivce se požadavek soudní ochrany základních práv musí projevit ve vydání soudního příkazu a v jeho dostatečném odůvodnění. To musí odpovídat jak požadavkům zákona, tak především ústavním principům, z nichž zákonné ustanovení vychází, resp. které zpětně limitují jeho interpretaci, neboť aplikace takového ustanovení představuje zvláště závažný zásah do základních práv a svobod každého jednotlivce. Uvedené Ústavní soud vztahuje zejména k domovním prohlídkám, prohlídkám jiných prostor a pozemků, osobním prohlídkám, zadržení a otevření zásilek či odposlechům telekomunikačního provozu. Stejně tak se však uvedené vztahuje i k poskytování informací chráněných povinností mlčenlivosti notáře, neboť jejich sdělováním bezesporu též dochází k citlivému zásahu do soukromí dotčených osob.

35. Je tedy zřejmé, že Ústavní soud v souvislosti se souhlasem dle ust. § 8 odst. 5 tr. řádu akcentuje roli nezávislého soudce, jehož úkolem je v rámci postupu dle uvedeného ustanovení přezkoumat, zda má v konkrétním případě převážit zájem na objasnění trestné činnosti nad zájmem na zachování státem uložené či uznané mlčenlivosti, přičemž při tomto jeho rozhodování musí být dbáno zásad přiměřenosti, zdrženlivosti a subsidiarity (viz např. nálezy sp. zn. I. ÚS 321/06 ze dne 18. 12. 2006 nebo usnesení sp. zn. III. ÚS 744/06 ze dne 10. 4. 2008). Je nepochybné, že každý má právo na ochranu svého soukromí a možnost státu zasahovat do něho je vázána na soulad se zákonem a nezbytnost takového zásahu. Pokud tedy soud, jako tomu bylo v projednávané věci, souhlas podle ust. § 8 odst. 5. tr. řádu vydá, musí z odůvodnění tohoto jeho souhlasu být zřejmé, že uvedené zásady byly respektovány, že soud pečlivě zvažoval relevantní okolnosti a že tedy tento souhlas je adekvátní a dostatečnou zárukou toho, že zásah do soukromí je přiměřený a nezbytný. Požadavky na kvalitu odůvodnění souhlasu soudce

dle ust. § 8 odst. 5 tr. řádu zesiluje i ta skutečnost, že zůstavitelka ani stěžovatelka nebyly účastnicemi řízení o vydání tohoto souhlasu.

36. Ústavní soud přezkoumal souhlas vydaný Okresním soudem v Hradci Králové pod č. j. 0 Nt 2729/2014-2 ze dne 26. 8. 2014, kterým byl dán souhlas s vydáním závěti zůstavitelky orgánům činným v trestním řízení. Ústavní soud však zjistil, že mimo rekapitulace žádosti policejního orgánu, zdůvodnění proč je postupováno podle ust. § 8 odst. 5 tr. řádu a citace relevantních zákonných ustanovení tento souhlas obsahuje již pouze uvedení toho, že *"Soud má za to, že souhlas s vyžádáním údajů je třeba ve vztahu k potřebě řádného objasnění okolností nasvědčujících tomu, že byl spáchán zvláště závažný zločin podvodu dle § 209 odst. 1,5 písm. a tr. zákoníku."* Z těchto skutečností je zcela zřejmé, že odůvodnění předmětného souhlasu výše uvedené požadavky rozhodně nespĺňuje, když zcela absentuje uvedení skutečností a úvah, které soud k vyslovení souhlasu s vydáním závěti zůstavitelky orgánům činným v trestním řízení vedly.

37. Za této situace Ústavní soud nemohl než dospět k závěru, že v projednávané věci nebylo Okresním soudem v Hradci Králové ani elementárně garantováno respektování práva zůstavitelky na ochranu soukromí, a pokud stěžovatelka nevyhověla výzvě policejního orgánu k vydání kopie závěti zůstavitelky, vlastně tímto způsobem zajistila ochranu jejího soukromí namísto orgánu veřejné moci.

38. Podle čl. 11 odst. 1 Listiny každý má právo vlastnit majetek. Výkon tohoto práva může podléhat takovým podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu ochrany pořádku nebo práv jiných. Podle čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě každá fyzická nebo právnická osoba má právo pokojně užívat svůj majetek. Nikdo nemůže být zbaven svého majetku s výjimkou veřejného zájmu a za podmínky, které stanoví zákon a obecné zásady mezinárodního práva.

39. Ústavní soud opakovaně upozornil (např. v nálezu sp. zn. II. ÚS 313/14 ze dne 15. 4. 2014), že mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti. Bez jasnosti a určitosti pravidel nejsou naplněny základní charakteristiky práva, a tak nejsou ani uspokojeny požadavky formálního právního státu. Stejně požadavky, tj. předvídatelnost, srozumitelnost a vnitřní bezrozpornost, respekt k obecným zásadám právním, především ústavněprávním principům, jakož i právní jistotu, je tudíž nutno klást i na individuální právní akty, zvláště pak rozhodnutí státních orgánů, mezi které patří i napadená rozhodnutí.

40. I když v projednávané věci policejní orgán postupoval na základě předchozího souhlasu soudu k vyžádání informací, došlo k situaci, v níž stěžovatelce byla ve výroku citovanými rozhodnutí uložena majetková sankce. Tak došlo k zásahu do vlastnického práva stěžovatelky za stavu, který nebyl ústavně konformní (příčemž postup stěžovatelky, jak je uvedeno výše, zabránil zásahu do práva zůstavitelky na ochranu soukromí).

41. Ústavní soud tak uzavírá, že s ohledem na výše uvedený zásah do práva stěžovatelky na ochranu majetku zaručeného čl. 11 odst. 1 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě nezbylo, než ústavní stížností napadená rozhodnutí podle ust. §

82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu zrušit. Zároveň Ústavní soud připomíná, že podle čl. 89 odst. 2 Ústavy ČR jsou právním názorem Ústavního soudu vysloveným v tomto nálezu vázány všechny orgány i osoby.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 9. července 2015

Tomáš Lichovník
Předseda IV. senátu Ústavního soudu